

MICHAŁ POLAK
KRZYSZTOF KACZMAREK

BEZPIECZEŃSTWO A POLITYKA HISTORYCZNA:
ANALIZA DZIAŁAŃ FEDERACJI ROSYJSKIEJ
W XXI WIEKU

SECURITY AND HISTORICAL POLITICS:
ANALYSIS OF THE OPERATIONS OF THE RUSSIAN FEDERATION
IN THE 21ST CENTURY

Abstract. The manipulation of history is one of the elements of hybrid activities conducted by the Russian Federation, especially in the context of the aggressive international policy pursued by this country. Using methods of discourse analysis, case studies, and comparative analysis, the authors show how manipulation of historical facts can lead to destabilisation of international security, polarisation of societies and strengthening of Russia's political influence. The securitisation of historical policy and the growing role of social media in the propagation of distorted narratives are also discussed. The research results indicate that effective counteracting historical disinformation requires both historical education and developed information protection mechanisms.

Keywords: hybrid activities; Russian Federation; manipulation of history; social networks; crisis situations

WPROWADZENIE

Punktem wyjścia dla analiz przeprowadzonych w niniejszym artykule jest zdefiniowanie pojęcia „bezpieczeństwo”, rozumianego jako sytuacja, w której społeczeństwo jest skutecznie chronione przed czynnikami zagrażającymi jego

Dr hab. MICHAŁ POLAK, prof. PK – Politechnika Koszalińska, Wydział Humanistyczny, Katedra Studiów Regionalnych i Europejskich; adres do korespondencji: ul. Kwiatkowskiego 6e, 75-343 Koszalin; e-mail: michal.polak@tu.koszalin.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2213-3982>.

Dr KRZYSZTOF KACZMAREK – Politechnika Koszalińska, Wydział Humanistyczny, Katedra Studiów Regionalnych i Europejskich; adres do korespondencji: ul. Kwiatkowskiego 6e, 75-343 Koszalin; e-mail: puola1972@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8519-1667>.

Artykuły są objęte licencją Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

stabilnemu funkcjonowaniu (Kaczmarek, 2024, s. 412). Należy jednak podkreślić, że nie istnieją sposoby całkowitej ochrony przed wspomnianymi czynnikami, a jedynie takie, które mogą zwiększać poziom bezpieczeństwa. Istotne jest również to, iż szybki postęp technologiczny, zwłaszcza rozwój narzędzi komunikacji, powoduje pojawianie się nowych, wcześniej nieznanych, zagrożeń. Jednym z nich są prowadzone na szeroką skalę za pomocą cyfrowych narzędzi działania dezinformacyjne i manipulacyjne, które mogą dotyczyć każdej sfery aktywności człowieka, w tym kreowania fałszywego obrazu historii.

Manipulacja historią jest jednym z wielu narzędzi, które podmioty zewnętrzne wykorzystują w celu wywierania wpływu na społeczeństwa i państwa. Efekty takich działań często są głęboko zakorzenione i trudne do odwrócenia. Jednocześnie – podobnie jak każda forma dezinformacji – manipulowanie historią może prowadzić do głębokich podziałów społecznych, które mogą być wykorzystywane w czasie sytuacji kryzysowych lub powodować takie sytuacje. Należy przy tym zwrócić uwagę, że w przypadku działań podejmowanych lub inspirowanych przez Federację Rosyjską nie zawsze można wprost dostrzec związek dezinformacji z tym państwem, zwłaszcza w przypadkach, gdy przedstawiane w fałszywym kontekście fakty nie odnoszą się w bezpośredni sposób do Rosji lub Związku Radzieckiego.

W tym kontekście istotne jest zrozumienie, że funkcjonowanie współczesnych państw, ich narracji i sposobów, w jakie prowadzą swoje polityki, wymaga wzięcia pod uwagę wielu czynników kontekstowych, w tym ich historii. Dziewiętnastowieczny angielski historyk, John Robert Seeley, stwierdził, że „historia jest przeszłością polityki, a polityka jest teraźniejszością historii” (Himmelfarb, 2004, s. 172, tłum. własne). Natomiast amerykański historyk i politolog, Peter Charles Hoffer, wykazał, że podstawą zrozumienia każdego zjawiska będącego podmiotem badań politologicznych są wnikliwe badania nad historią tego zjawiska (2008, s. 106-127). Również Leszek Moczulski w książce *Geopolityka. Potęga w czasie i przestrzeni* zaznacza, że „zmienne układy przestrzenne nie odchodzą w przeszłość bez śladu” (2000, s. 316). Zatem obecność przeszłości w teraźniejszości jest niezaprzeczalna. Natomiast jej wpływ na państwa i narody nie jest jednoznaczny, a sposoby prowadzenia polityki historycznej, rozumianej jako wykorzystywanie narracji historycznej przez władze, są różnie interpretowane, co wynika z ciągłych zmian w podejściu do przeszłości (Kącka, 2015, s. 59-60). Jednocześnie istnieje wiele różnych, rywalizujących ze sobą wizji historii, co często wyznacza podziały ideologiczne (Zenderowski, 2011, s. 150), a każdy podział w społeczeństwie prowadzi do osłabienia tego społeczeństwa i zwiększenia jego podatności na zewnętrzne wpływy.

Manipulacje w narracji historycznej można uznać zatem za jeden z elementów działań hybrydowych skierowanych przeciwko danemu państwu lub grupie państw, stanowiących realnie zagrożenie dla bezpieczeństwa. Jest to o tyle istotne, że obecny postęp technologiczny dostarcza wrogim podmiotom zewnętrznych narzędzi, które mogą służyć do subtelnej wywierania wpływu na zachowania, przekonania i opinie użytkowników Internetu. Zatem o wiele łatwiej niż kiedykolwiek wcześniej można nie tylko spowodować polaryzację społeczeństw, lecz także wywoływać napięcia i konflikty międzynarodowe. W tym kontekście wydaje się uzasadnione postawienie tezy, że wykorzystywanie zaawansowanych technologicznie cyfrowych narzędzi do manipulowania narracją historyczną może być traktowane jako element działań hybrydowych.

Istotne jest również to, że – podobnie jak brak świadomości dezinformacji – ograniczona znajomość historii to społeczna słabość, która jest wykorzystywana przez aktorów zagranicznych do wywierania wpływu na społeczeństwa i ich osłabianie (Jungwirth i in., 2023, s. 81). Należy również podkreślić, że implikacje manipulacji faktami historycznymi wykraczają poza zwykłą dezinformację i mogą przekształcić się w utrwalone przekonania, które wpływają na tożsamość narodową i pamięć zbiorową (Total Military Insight, 2024). Natomiast w sytuacjach kryzysowych, takich jak konflikty zbrojne, katastrofy naturalne czy kryzysy polityczne, manipulacja historią może być jednym z czynników utrudniających ochronę ludności, zwłaszcza gdy działania takie skutkują konfliktami społecznymi.

Współczesne państwa wykorzystują różne narzędzia do kształtowania narracji historycznych w celu osiągnięcia swoich politycznych i geostrategicznych celów. Manipulacja narracją historyczną stała się szczególnie istotnym elementem działań hybrydowych Federacji Rosyjskiej przeciwko Zachodowi. W ramach tej strategii Rosja w ostatnich latach przekształciła swoje podejście do historii, tworząc instytucje odpowiedzialne za kontrolę interpretacji przeszłych wydarzeń. Jednym z głównych przejawów tego procesu jest sekurytyzacja polityki historycznej, polegająca na wykorzystaniu aparatu siłowego do zarządzania narracją historyczną. Przykładem tego jest powołanie w 2021 r. przez Władimira Putina Międzyresortowej Komisji ds. Interpretacji Historii, zdominowanej przez pracowników Federalnej Służby Bezpieczeństwa (FSB), Ministerstwa Spraw Wewnętrznych oraz Prokuratury Generalnej. Komisja ta została szybko okrzyknięta „Ministerstwem Prawdy”, a jej zadaniem jest narzucanie kontrolowanej wersji historii zgodnej z interesami Kremla (Górny, 2021).

W obliczu tych wyzwań autorzy niniejszego artykułu zdecydowali się na zbadanie mechanizmów manipulacji faktami historycznymi i potencjalnego

wpływu takich działań na bezpieczeństwo państwa i jego mieszkańców. Problematyka ta jest istotna zwłaszcza w kontekście agresywnej polityki zagranicznej prowadzonej przez Federację Rosyjską. Odrębnym, choć równie istotnym, zagadnieniem są tego typu działania podejmowane wobec ludności rosyjskiej, co jednak nie jest przedmiotem analiz w niniejszym artykule.

Hipoteza badawcza niniejszego artykułu opiera się na założeniu, że manipulacja narracją historyczną, zwłaszcza przez Federację Rosyjską, stanowi istotny element działań hybrydowych, których celem jest destabilizacja bezpieczeństwa międzynarodowego i osłabienie polityczne innych państw, w szczególności Europy Środkowo-Wschodniej. Rosja, wykorzystując swoją politykę historyczną, dąży do kreowania własnej, kontrolowanej wersji przeszłości, która ma wpływać zarówno na wewnętrzne poparcie dla jej działań, jak i na zewnętrzne postrzeganie jej roli jako „wyzwoliciele Europy” i moralnej potęgi.

W celu potwierdzenia powyższej hipotezy przeprowadzono analizę dyskursu, badania przypadków oraz analizę porównawczą. Analiza dyskursu obejmowała badanie oficjalnych dokumentów, wypowiedzi polityków rosyjskich, a także treści publikowanych w mediach, co miało na celu zidentyfikowanie głównych narracji promowanych przez rosyjskie władze oraz sposobów wykorzystywania tych narracji do wpływania na opinię publiczną. Badania przypadków pozwoliły na szczegółowe omówienie manipulacji narracją dotyczącą II wojny światowej, w tym reinterpretacji roli ZSRR w wyzwoleniu Europy oraz prób podważania lub deprecjonowania wydarzeń, takich jak np. zbrodnia katyńska. Podjęto również analizę porównawczą polityki pamięci w Polsce i Rosji, uwzględniając działalność Instytutu Pamięci Narodowej oraz jego rolę w przeciwdziałaniu dezinformacji historycznej. Te metody badawcze mają na celu określenie mechanizmów manipulacji historycznej oraz ocenę wpływu tych działań na stabilność międzynarodową i reakcji na nie innych państw, zwłaszcza Polski.

HISTORIA JAKO NARZĘDZIE WSPÓŁCZESNEJ POLITYKI ZAGRANICZNEJ FEDERACJI ROSYJSKIEJ

Historia jest narzędziem współczesnej polityki, a ci, którzy chcą kształtować przyszłość, wiedzą, że mogą to zrobić, przejmując kontrolę nad interpretacją przeszłości. Należy podkreślić, że Rosja agresywną politykę wobec sąsiadów prowadzi od początku istnienia swojej państwowości, za cel stawiając sobie podbicie narodów słabszych oraz nawiązywanie tymczasowych sojuszy z silniejszymi.

Jak słusznie zauważył Andrzej Nowak (2022), Rosja na przestrzeni wieków niejednokrotnie wykorzystywała mity i manipulacje, aby sankcjonować swoje imperialne działania.

W kontekście bezpieczeństwa kluczowe jest zrozumienie, dlaczego pisanie przez Rosję nowej wersji historii ma groźne skutki dla bezpieczeństwa międzynarodowego. W swojej strategii manipulacji historią Rosja najczęściej promuje własną wersję II wojny światowej, przedstawiając ZSRR jako jedyne wyzwoliciela Europy spod panowania faszyzmu. Departament Stanu Stanów Zjednoczonych zwraca uwagę na to, że od wielu lat prezydent Władimir Putin próbuje zawłaszczać i wykorzystywać historię do osiągnięcia swoich celów geopolitycznych, najczęściej manipulując obrazem II wojny światowej (United States Department of State, 2022).

W polityce historycznej Rosji jednym z narzędzi jest wykorzystanie mitu wielkiej wojny ojczyźnianej, prezentowanej jako główny symbol rosyjskiej potęgi, który doprowadził do „wyzwolenia” Europy, co tworzy fundament tożsamości narodowej współczesnej Rosji. Maria Domańska i Jadwiga Rogoża zauważają, że ta narracja jest fundamentem putinowskiego autorytaryzmu, a zwycięstwo z 1945 r. stało się nie tylko elementem propagandy wewnętrznej, lecz także narzędziem w polityce zagranicznej, uzasadniającym agresywną postawę Rosji wobec Europy (Domańska i Rogoża, 2021). Narracja ta pozwala Rosji kreować obraz siebie jako „wyzwoliciela” Europy, jednocześnie tuszując zbrodnie stalinowskie oraz militaryzując myślenie o historii, co ma wpływać na poparcie społeczne dla współczesnych działań militarnych. Jednak manipulacja historią nie tyle polega na jej fałszowaniu, co raczej – przy wykorzystaniu technik dezinformacyjnych – na przedstawianiu wydarzeń z przeszłości w – często subtelnie – zmienionym kontekście (Mazur, 2019, s. 594).

Władze Rosji wykorzystują wszystkie formy przekazu do promowania usprawiedliwiającego jej działania historycznego przekazu i umacniania poparcia dla swoich działań międzynarodowych, przedstawiając sowiecką i rosyjską potęgę jako moralnie wyższą. Większość badaczy tej problematyki zgadza się co do tego, że obecnie największym zagrożeniem dla społeczeństw Zachodu są działania Rosji, która wykorzystuje historyczne narracje dezinformacyjne, aby zdyskredytować i podważyć międzynarodowe wsparcie dla Ukrainy (NATO, 2023). Według brytyjskiego think tanku obecna narracja historyczna Rosji legitymizuje to państwo jako obrońcę prawowitego porządku, które musi pozbyć się „zdrajców i szumowin”. Kreuje również Rosję jako obrońcę przed zagranicznymi agresorami i wyzwoliciela zmuszonych do emigracji ukraińskich Rosjan oraz restauratora historycznie rosyjskich ziem (Butcher, 2022).

Jednak najbardziej niepokojąca jest dezinformacyjna skuteczność Rosji pod względem wywierania wpływów na społeczeństwa Zachodu, co objawia się zarówno w udanym kreowaniu nostalgii za ZSRR, jak i negowaniu bolszewickich zbrodni. Należy również zauważyć, że w byłych państwach komunistycznych rosyjska wersja historii, zwłaszcza tej dotyczącej okresu od II wojny światowej do rozpadu ZSRR, jest wciąż obecna w społecznej świadomości. Wynika to stąd, że przez niemal pięć dekad władze w Moskwie dążyły do unifikacji pamięci historycznej we wszystkich państwach znajdujących się pod jej wpływem. Systemy edukacyjne, podręczniki czy książki historyczne przedstawiały Związek Radziecki jako przywódcę koalicji antyhitlerowskiej i budowniczego nowego, sprawiedliwego ładu światowego (Małysz, 2018, s. 120-121). Jako przykład można podać to, że w Polsce było zabronione oficjalne wspomnianie o prawdziwym przebiegu zbrodni katyńskiej, a w państwach bałtyckich o deportacjach ludności na Syberię. Jednocześnie wszelkie ruchy antykomunistyczne i niepodległościowe były przedstawiane jako faszystowskie.

Obok presji ekonomicznej, antyzachodniej propagandy i szerokich kampanii dezinformacyjnych, manipulacja narracją historyczną jest wykorzystywana przez Rosję jako narzędzie budowania wpływów również w Gruzji. Podobnie jak w przypadku innych państw celem jest polaryzacja społeczeństwa. Jednak w odniesieniu do Gruzji Rosja używa narzędzi niekinetycznych przy wsparciu siły militarnej (Shaishmelashvili, 2021). W Gruzji – analogicznie do działań podejmowanych w pozostałych republikach radzieckich i państwach bloku wschodniego – ugruntowała się rosyjska wersja historii, a jej narracja jest wciąż przyjmowana przez część społeczeństwa jako prawdziwa. Ponieważ działania takie są wspierane przez obecne władze Gruzji, ma to wpływ na postawy społeczeństwa w tym państwie i jego preferencje wyborcze. Przykładem może być chociażby to, że według tej narracji w 1801 r. Gruzja z własnej woli przyłączyła się do Rosji (Iagorashvili, 2017). Natomiast Imperium Rosyjskie (później Związek Radziecki, a obecnie Federacja Rosyjska) jest przedstawiane jako jedyny obrońca Gruzji i Gruzinów przed zewnętrznymi zagrożeniami.

Spasimir Domaradzki zauważa z kolei, że w latach po upadku komunizmu Polska starała się wyjaśnić „białe plamy” w historii dwustronnych stosunków, takie jak wspomniana powyżej zbrodnia katyńska czy Powstanie Warszawskie, co niejednokrotnie spotykało się z negatywną reakcją Moskwy (Domaradzki, 2008). Rosja broni mitów radzieckich, np. „braterstwa narodów” oraz roli ZSRR jako gwaranta pokoju i stabilności, co służy narzucaniu określonej wizji historii w krajach byłego bloku wschodniego.

Obecność tej fałszywej wersji historii jest wciąż na tyle głęboko zakorzeniona w części społeczeństw, że rosyjskie kampanie dezinformacyjne, w tym te odnoszące się do wydarzeń z przeszłości, mogą radykalizować niektóre środowiska oraz prowadzić do przemocy, czego potencjalną implikacją jest zaostrzenie podziałów społecznych i osłabienie instytucji państwa. Część ekspertów zwraca uwagę również na to, że nawet we współczesnych podręcznikach do historii w szkołach w Polsce wykorzystywana jest terminologia używana najpierw przez hitlerowską, a po wojnie przez komunistyczną propagandę (Augustyn, 2015).

Ponieważ obecnie Polska, podobnie jak cały Zachód, znajduje się w stanie wojny informacyjnej z Rosją, należy zastanowić się, w jaki sposób skutecznie usunąć wszelkie nieudomowienia, które umożliwiają ugruntowywanie w społeczeństwie rosyjskiej wersji wydarzeń. Ze względu na bezpieczeństwo państwa może to wymagać podjęcia odpowiednich działań mogących skutkować nawet ograniczeniem swobód obywatelskich (Karpiuk, 2022, s. 121), takich jak wolność komunikowania się czy swoboda wyrażania opinii.

Polska odpowiedź na rosyjską politykę historyczną przyjmuje formę aktywnej polityki pamięci, która ma na celu ochronę prawdy historycznej oraz przeciwdziałanie dezinformacji. Jak zauważa Antoni Dudek, po 1989 r. Polska stanęła przed wyzwaniem zbudowania nowego modelu polityki pamięci, który odrzucałby narracje narzucone przez PRL (Dudek, 2011). Instytut Pamięci Narodowej odegrał istotną rolę w przywracaniu pamięci o takich wydarzeniach, jak zbrodnia katyńska, Powstanie Warszawskie czy tworzenie przez gen. Władysława Andersa Armii Polskiej w ZSRR. Polityka pamięci w Polsce nie tylko przywraca należne miejsce wydarzeniom historycznym, lecz także kształtuje świadomość obywateli, wzmacniając ich odporność na dezinformację.

WYKORZYSTANIE MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH PRZEZ ROSJĘ DO MANIPULACJI HISTORYCZNĄ NARRACJĄ

Rosja szeroko wykorzystuje media społecznościowe do manipulowania narracją historyczną, jest to istotny element jej działań hybrydowych. Platformy, takie jak Facebook, Twitter oraz YouTube, stały się narzędziami, które Rosja wykorzystuje do propagowania swojej wersji historii, wpływania na percepcję wydarzeń historycznych i budowania poparcia społecznego dla swoich politycznych celów. Kampanie dezinformacyjne prowadzone przez tzw. fabryki

trolli w Petersburgu, wspierane przez rosyjskie służby wywiadowcze, polegają na masowym publikowaniu treści promujących prorosyjską interpretację historii, często w formie postów, komentarzy, filmów i grafik, które są łatwo dostępne i atrakcyjne dla szerokiego grona odbiorców.

Jednym z głównych celów tych kampanii jest reinterpretacja omawianej wyżej roli ZSRR w II wojnie światowej. Treści te są publikowane zarówno w języku rosyjskim, jak i w językach międzynarodowych, aby wpłynąć na odbiorców na całym świecie. Ważnym aspektem tych działań jest także próba dyskredytowania zachodnich narracji historycznych, w tym oskarżanie krajów Europy Środkowo-Wschodniej o fałszowanie historii.

W kontekście Ukrainy Rosja prowadziła aktywne kampanie w mediach społecznościowych, aby narzucić narrację o rzekomym „braterstwie” narodów rosyjskiego i ukraińskiego oraz podkreślać wspólną historię, co miało uzasadniać jej ingerencję. Rosyjska propaganda twierdziła, że Ukraina jest nieodłączną częścią „wielkiej Rosji” i że działania separatystów we wschodniej Ukrainie są jedynie kontynuacją walki o „wolność”, dlatego konieczna była aneksja Krymu i wsparcie dla rebelii. Podobne narracje były kierowane do państw bałtyckich, które były przedstawiane jako historyczni beneficjenci przynależności do ZSRR, co miało umniejszać ich suwerenność i legitymizować rosyjskie działania.

Przed rozpoczęciem pełnoskalowej inwazji na Ukrainę 24 lutego 2022 r. rosyjski aparat propagandowy starał się przekonać opinię publiczną zarówno w Rosji, jak i za granicą, że działania Kremla są reakcją na rzekome zagrożenia ze strony NATO oraz szowinistów ukraińskich. Jednym z głównych fałszywych przekazów było twierdzenie, że Ukraina przygotowuje się do zbrojnej agresji na region Donbasu, co miało na celu uzasadnienie rosyjskich działań militarnych jako aktu obrony.

W ramach tych kampanii rosyjskie służby wywiadowcze, w tym FSB oraz GRU, wykorzystywały platformy, takie jak Facebook i Twitter, do rozpowszechniania narracji o rzekomych prowokacjach ze strony Ukrainy. Przykładem jest twierdzenie, że Ukraina przeprowadza „ludobójstwo” na rosyjskojęzycznej ludności Donbasu. Narracje te były szeroko rozpowszechniane poprzez zorganizowane kampanie w mediach społecznościowych, wykorzystujące fałszywe konta, tzw. fabryki trolli, oraz oficjalne kanały medialne powiązane z rządem rosyjskim (*Disinformation Roulette: The Kremlin's Year of Lies to Justify an Unjustifiable War*, 2023).

W przypadku Polski Rosja systematycznie próbowała wpłynąć na postrzeganie historii XX wieku, zwłaszcza wydarzeń związanych z II wojną światową

oraz okresem PRL. Media społecznościowe stały się miejscem, gdzie rosyjskie trolle próbowały umniejszać znaczenie zbrodni katyńskiej, a także negować rolę ZSRR w tłumieniu polskich dążeń niepodległościowych. Rosja wykorzystywała memy, filmy dokumentalne i „przypadkowe” posty w celu budowania pozytywnego wizerunku ZSRR jako wyzwoliciela Polski, aby podważyć polską politykę pamięci.

Działania te zostały szeroko udokumentowane przez niezależne raporty, takie jak te opublikowane przez EU DisinfoLab, organizację zajmującą się analizą i monitorowaniem dezinformacji w Europie. Podobny wydźwięk ma wspomniany wyżej raport Departamentu Stanu USA *Disinformation Roulette*, w którym przedstawiono działania dezinformacyjne prowadzone przez Rosję, mające na celu uzasadnienie inwazji na Ukrainę. Raport dokumentuje szerokie wykorzystanie mediów społecznościowych, fałszywych kont i kontrolowanych mediów do szerzenia manipulacyjnych przekazów, których celem było legitymizowanie działań Rosji i destabilizacja sytuacji międzynarodowej.

WNIOSKI

Manipulacja narracją historyczną jest kluczowym elementem rosyjskich działań hybrydowych, które mają na celu destabilizację sytuacji międzynarodowej oraz kształtowanie wizerunku Rosji jako potęgi moralnej i historycznej. Sekurytyzacja polityki historycznej, jej ideologizacja oraz militaryzacja są integralną częścią strategii polityki zagranicznej Rosji.

Należy również podkreślić, że media społecznościowe stały się ważnym narzędziem w rękach Kremla do kształtowania międzynarodowej opinii publicznej oraz delegitymizacji przeciwników politycznych. Manipulacja w cyberprzestrzeni nabrała realnego znaczenia i zaczyna dominować nad tradycyjnymi formami propagandy.

Obok działań obronnych, takich jak przeciwdziałanie manipulacjom, np. dzięki pracy edukacyjnej i rozwojowi organizacji fact-checkingowych, należy zauważyć, iż nieznajomość historii zwiększa podatność społeczeństwa na działania dezinformacyjne. Nie wystarczy jednak jedynie encyklopedyczna znajomość faktów z przeszłości. Niezbędna jest również wiedza o ich kontekście.

Bez znajomości narzędzi i taktyki prowadzonej przez przeciwnika nie ma możliwości przeciwstawienia się jego działaniom. W przypadku wojny informacyjnej, która wykorzystuje m.in. narrację historyczną, odporność może być budowana właśnie dzięki znajomości historii. Polska polityka pamięci, oparta

na przywracaniu prawdy historycznej, jest niezbędną odpowiedzią na te wyzwania. Zachowanie pamięci historycznej – nie tylko jako elementu tożsamości narodowej, lecz także jako narzędzia ochrony suwerenności – pozostaje niezbędne wobec wyzwań dezinformacyjnych i propagandowych.

Jednocześnie manipulacja historią – podobnie jak każda inna forma podobnych działań – może mieć poważne konsekwencje dla bezpieczeństwa zarówno na poziomie lokalnym, regionalnym, jak i międzynarodowym. Dotyczy to zwłaszcza wywoływania i podtrzymywania napięć między przedstawicielami różnych grup narodowych, etnicznych czy religijnych. To z kolei może powodować i pogłębiać sytuacje kryzysowe, a w skrajnych przypadkach mieć negatywny wpływ na stosunki międzynarodowe.

Przeprowadzone w niniejszym artykule analizy pozwoliły pozytywnie zweryfikować hipotezę badawczą zakładającą, że manipulacja historią jest jednym z elementów działań hybrydowych prowadzonych przez Federację Rosyjską przeciwko Zachodowi. Jednocześnie należy zauważyć, że odporność społeczeństw na tego typu zagrożenia zależy wprost od poziomu edukacji.

BIBLIOGRAFIA

- Augustyn M. (2015), *Kombatanci apelują: wycofać podręcznik do historii* wydawnictwa „Nowa Era”! „Są w nim manipulacje i źródła potwornego kłamstwa” Błędy, przemilczenia i manipulacje w podręczniku do historii, *Polonia Christiana*, 7.10, <https://pch24.pl/kombatanci-apelujaw-ycofac-podrecznik-do-historii-wydawnictwa-nowa-era-sa-w-nim-manipulacje-i-zrodla-potwornego-klamstwa/> [dostęp: 28.09.2024].
- Butcher E. (2022), *War of Narratives: Russia and Ukraine*, *RUSI*, 16.05, https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/war-narratives-russia-and-ukraine?utm_source=chatgpt.com [dostęp: 28.09.2024].
- Disinformation Roulette: The Kremlin's Year of Lies to Justify an Unjustifiable War* (2023), Raport, U.S. Department of State, 23.02, <https://2021-2025.state.gov/disarming-disinformation/disinformation-roulette-the-kremlins-year-of-lies-to-justify-an-unjustifiable-war/> [dostęp: 29.09.2024]
- Domańska M. i Rogoża J. (2021), *Naprzód, w przeszłość! Rosyjska polityka historyczna w służbie „wiecznego” autorytaryzmu*, Raport Ośrodka Studiów Wschodnich, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Raport-OSW_Naprzod-w-przeszlosc_net_2.pdf [dostęp: 23.09.2024].
- Domaradzki S. (2008), *Polityka historyczna w stosunkach polsko-rosyjskich po roku 1989*, Państwo i Społeczeństwo, nr 2, s. 29-42.
- Dudek A. (2011), *Historia i polityka w Polsce po 1989 roku*, [w:] P. Skibiński, T. Wisicki i M. Wysocki (red.), *Historycy i politycy: polityka pamięci w III RP*, Warszawa: Wydawnictwo DiG, Muzeum Historii Polski, s. 33-57. <https://open.icm.edu.pl/server/api/core/bitstreams/639c9b27-c2eb-480b-b37c-718bfd69db87/content> [dostęp: 23.09.2024].

- Górny G. (2021), *W Rosji powstało „Ministerstwo Prawdy”, czyli polityka historyczna jako domena resortów siłowych*, wPolityce.pl, 9.08, <https://wpolityce.pl/swiat/561851-polityka-historyczna-jako-domena-resortow-silowych> [dostęp 23.09.2024].
- Himmelfarb G. (2004), *The New History and the Old: Critical Essays and Reappraisals. Revised Edition*, London: Harvard University Press.
- Hoffer P.C. (2008), *The Historians' Paradox. The Study of History in Our Time*, New York: New York University Press.
- Iagorashvili I. (2017), *The Falsification of History: In 1801 Georgia Joined Russia of Its Own Free Will*, MythDetector, 7.11, <https://mythdetector.com/en/the-falsification-of-history-in-1801-georgia-joined-russia-of-its-own-free-will> [dostęp: 30.09.2024].
- Jungwirth R., Smith H., Willkomm E., Savolainen J., Alonso Villota M., Lebrun M., Aho A. i Giannopoulos G. (2023), *Hybrid threats: A Comprehensive Resilience Ecosystem*, Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2760/37899> [dostęp: 17.02.2025].
- Kaczmarek K. (2024), *Wpływ zmian klimatycznych na bezpieczeństwo*, Journal of Modern Science, nr 3, s. 410-430. <https://doi.org/10.13166/jms/192195>.
- Karpiuk M. (2022), *Crisis Management vs. Cyber Threats*, Sicurezza, Terrorismo e Società, nr 2, s. 113-123. <https://www.sicurezzaeterrorismosocieta.it/wp-content/uploads/2022/12/SicTerSoc16-Karpiuk-Crisis-management-vs.-cyber-threats.pdf> [dostęp: 27.07.2024].
- Kącka K. (2015), *Polityka historyczna: kreatorzy, narzędzia, mechanizmy działania – przykład Polski*, [w:] K. Kącka, J. Piechowiak-Lamparska i A. Ratke-Majewska (red.), *Narracje pamięci: między polityką a historią*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, s. 59-80.
- Małysz K. (2018), *Obraz ZSRR w polskich podręcznikach szkolnych do historii z okresu PRL*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Nauk Społecznych z siedzibą w Lublinie, nr 1, s. 107-122.
- Mazur P. (2019), *Manipulacja historią*, [w:] O. Wasiuta i R. Klepka (red.), *Vademecum Bezpieczeństwa Informacyjnego*, t. 1, Kraków: Wydawnictwo Libron, s. 589-594.
- Moczulski L. (2000), *Geopolityka. Potęga w czasie i przestrzeni*, Warszawa: Dom Wydawniczy Bellona.
- NATO (2023), *NATO Hosts Conference on Countering Russia's Manipulation of History and False Historical Narratives*, 7.12, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_221171.htm [dostęp: 22.09.2024].
- Nowak A. (2022), *Uległość czy niepodległość*, wyd. 2 poszerzone, Kraków: Biały Kruk.
- Shaishmelashvili G. (2021), *Russia's Permanent War Against Georgia*, FPRI, 2.03, https://www.fpri.org/article/2021/03/russia-permanent-war-georgia/?utm_source=chatgpt.com [dostęp: 30.09.2024].
- Total Military Insight (2024), *The Manipulation of Historical Facts: Unveiling Distortion Tactics*, 26.06, <https://totalmilitaryinsight.com/manipulation-of-historical-facts> [dostęp: 22.09.2024].
- United States Department of State (2022), *Vladimir Putin's Historical Disinformation*, <https://2021-2025.state.gov/disarming-disinformation/vladimir-putins-historical-disinformation/> [dostęp: 28.09.2024].
- Zenderowski R. (2011), *Pamięć i tożsamość narodowa*, Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne 28, s. 149-166.

MICHAŁ POLAK, KRZYSZTOF KACZMAREK

BEZPIECZEŃSTWO A POLITYKA HISTORYCZNA:
ANALIZA DZIAŁAŃ FEDERACJI ROSYJSKIEJ
W XXI WIEKU

Streszczenie

Manipulacja historią jest jednym z elementów działań hybrydowych Federacji Rosyjskiej, zwłaszcza w kontekście agresywnej polityki międzynarodowej prowadzonej przez to państwo. Wykorzystując metody analizy dyskursu, badań przypadków oraz analizy porównawczej, autorzy wskazali, w jaki sposób manipulacja faktami historycznymi może destabilizować międzynarodowe bezpieczeństwo, polaryzować społeczeństwa i wzmacniać wpływy polityczne Rosji. Omówiono także sekurytyzację polityki historycznej oraz rosnącą rolę mediów społecznościowych w propagowaniu zniekształconych narracji. Wyniki badań pozwalają stwierdzić, że skuteczne przeciwdziałanie dezinformacji historycznej wymaga zarówno edukacji historycznej, jak i rozwiniętych mechanizmów ochrony informacyjnej.

Słowa kluczowe: działania hybrydowe; Federacja Rosyjska; manipulacja historią; media społecznościowe; sytuacje kryzysowe